

Надія ПОЛІЩУК
(Черкаси, Україна)

2017 Дрогобич

ПРОСТОРОВЕ ЗНАЧЕННЯ НАЗВ ОСОБИ В НІМЕЦЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Іменники, що називають особу, широко представлені в лексико-семантичній системі будь-якої природної мови [1, с. 71]. Також у словниковому фонді німецької і української мов наявна велика кількість номінацій на позначення особи [8; 2, с. 1]. Назви особи (далі НО) є традиційним об'єктом вивчення багатьох студій із словотвору [4], лексикології [6], стилістики [2], граматики [5].

У пропонованому дослідженні висувається гіпотеза про те, що у семантичній структурі НО обох мов поряд з категоріальними семами (число, відмінок, рід) наявна некатегоріальна сема з просторовими характеристиками (далі ПС). При цьому розрізняємо НО з ПС (*der Dörfler, der Schüler; селянин, школяр*) та НО без ПС (*das Kind, der Lügner; дитя, брехун*). Просторова сема може бути формально маркована словотвірною деривацією, а також словниковою дефініцією, у якій є просторовий маркер. Це можна прослідкувати на низці прикладів. Дериват *Schüler* тлумачиться як «Jugendlicher, der eine Schule besucht» (7, S. 1358), аналогічно тлумачиться дериват *школяр* «учень загальноосвітньої школи» (3, Т.11, с. 481). Обидві НО є похідними від слів *Schule* і *школа*, що позначають будову, яка є закритим простором. Отже, у семантичній структурі цих НО наявна ПС з характеристикою «закритий простір, у якому знаходиться особа». У такий спосіб виявляються ПС з різними характеристиками у семантиці інших похідних НО. Так, НО *Traktorist* пояснюється як «jmd., der berufsmäßig Traktor fährt» (7, S. 1549) *тракторист* – «водій трактора» (3, Т. 10, с. 226). До семантичної структури обох НО входять дві ПС: одна сема має характеристику «закритий простір (кабіна трактора –

місце знаходження особи)», друга сема має характеристику «рух особи, що знаходиться у кабіні трактора, у різних напрямках у відкритому обмеженому просторі (простір – поле)». ПС інших НО може мати і таку характеристику простору, як «загальне місце проживання» у номінаціях *Stadtbewohner*, *містянин* і «конкретне місце проживання» у номінаціях *Leipziger*, *полтавчанин*.

Отже, у семантичній структурі багатьох назв особи в обох мовах наявні просторові сема / семи з різними характеристиками: місце знаходження особи (статичний простір), напрям руху особи (динамічний простір). Як не категоріальні ПС вони знаходяться на периферії семантичної структури назв особи. Перспективним може бути більш глибоке вивчення просторового значення різних лексико-семантичних груп назв особи в обох мовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белоусова А. С. Русские имена существительные со значением лица (лексический класс и вопросы его словарного описания) / А.С. Белоусова // Вопросы языкознания. – 1981. – №3. – С. 71– 84.
2. Нагель В.В. Оцінні найменування осіб в українській мові кінця ХХ – початку ХХІ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01– Українська мова / В.В. Нагель. – Дніпропетровськ, 2008. – 20 с.
3. Словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ukrlit.org/slovnkyk/slovnkyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh [04.02.2017]
4. Fleischer, W. Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache / W. Fleischer, I. Barz. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1995. – 382 S.
5. Götze, L. Grammatik der deutschen Sprache / L. Götze, Ernest W.B. Hess-Lüttich. – Gütersloh / München : Wissen Media Verlag, 2005. – S. 190–208.
6. Heusinger, S. Die Lexik der deutschen Gegenwartssprache. Eine Einführung / S. Heusinger. – München : Wilhelm Fink Verlag, 2004. – S. 247–262.
7. Systematische Grammatik – Wortbildungsprodukte, die Personenbezeichnungen [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hypermedia.ids->

mannheim.de/call/public/sysgram.ansicht?v_typ=d&v_id=1439&v_wort=Personenbezeichnungen [01.02.2017]

8. DUW– Duden. Deutsches Universalwörterbuch / [Red. Bearb.: M. Wermke] – Mannheim u.a. : Dudenverlag, 1996. – 1816 S.

ДОВІДКА ПРО АВТОРА:

Поліщук Надія Миколаївна – доцент кафедри німецької філології Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
тел. 0987 696 496

nadinpol@rambler.ru

Тези прошу опублікувати в розділі «Філологічні науки»

Назва тези: Просторове значення назв особи в німецькій і українській мовах